

TOMASZ KRUSZEWSKI

ORCID: 0000-0002-3062-9454

Uniwersytet Wrocławski
tomasz.kruszewski@uwr.edu.pl

Mikołaj Kornicz — polski husyta oczami historyka ustroju i prawa

Ruch husycki należy do najważniejszych wydarzeń politycznych, społecznych i religijnych XV wieku¹. Był też ostatnią z wielkich herezji średniowiecza,

¹ F.M. Bartoš, *České dějiny II./6. Čechy v době Husově (1378–1415)*, Praha 1947, *České dějiny II./7. Husitská revoluce. 1. Doba Žižkova 1415–1426*, Praha 1965, *České dějiny II./8. Husitská revoluce. 2. Vláda bratrstev a její pád 1426–1437*, Praha 1966; W. Baum, *Císař Zikmund. Kostnice, Hus a války proti Turkům*, Praha 1996; A. Becker, U. Deutschmann, *Ketzerbewegungen des späten Mittelalters. Die Lollarden und die Hussiten*, München 2004; F. von Bezold, *K dějinám husitství. Kulturně-historická studie*, přel. A. Chytil, Praha 1914; S. Bylina, *Hussitica. Studia*, Warszawa 2007; S. Bylina, *Rewolucja husycka. Przedświt i pierwsze lata*, Warszawa 2011; V. Bystrický, K. Waska, *O vyhnání křižáků z Čech roku 1427. Husitské vítězství u Stříbra a Tachova*, Plzeň 1982; P. Cironis, *Život a dílo Mistra Jana z Rokycan*, Státní okresní archiv Rokycany 1997; *Die erste Reformation*, red. M. Stöhr, Frankfurt am Main 1987; J. Čechura, *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně II*, Praha 2000; P. Čornej, *Lipanská křižovatka: příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992; *idem*, *Lipanské ozvěny*, Jinočany 1995; *idem*, *Světla a stíny husitství*, Praha 2011; *idem*, *Tajemství českých kronik: cesty ke kořenům husitské tradice*, Praha-Litomyšl 2003; *idem*, 30. 7. 1419 — První pražská defenestrace: krvavá neděle uprostřed léta, Praha 2010; *idem*, *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, Praha 2000; *Die Hussiten: die Chronik der Laurentius von Březová. 1414–1421*, překl. z latiny i starofrancuského i oprac. J. Bujnoch, Graz-Wien-Köln 1988; J. Dolejší, L. Křížek, *Husité: vrchol válečného umění v Čechách 1419–1434*, Praha 2009; Z. Fiala, *Předhusitské Čechy 1310–1419*, Praha 1978; *Friedrich Reiser und die „waldensisch-hussitische Internationale“ im 15. Jahrhundert. Akten der Tagung Ötisheim-Schönenberg, 2. bis 4. Oktober 2003*, red. A. de Lange, K. Utz-Tremp, Heidelberg-Basel 2006; H.W. Hazard, *A History of the Crusades*, t. 3. The Fourteenth and Fifteenth Centuries, Madison 1975; J.K. Hoensch, *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308–1437*, Praha 2003; *Husitismus und Grenze. Husitství a hranice* (Veranstaltung: 2015 Pilsen), Hamburg 2016; J. Fuchs, *Der rote Kelch in Sachsen, eine geschichtliche Erzählung aus dem 15. Jahrhundert*, Dresden 2005; F. Grundler, D. Dorfner, *Hussen, Hymnen, Helden, Mythen. Auf den Spuren der Hussiten*, Amberg 2005; P. Hörner, *Hus — Hussiten. Dokumentation literarischer Facetten im 19. und 20. Jahrhun-*

która prowadzi już bezpośrednio do początków największego wstrząsu religijnego, jakim był protestantyzm, którego skutków Kościół katolicki nie był w stanie przezwyciężyć do czasów współczesnych. Husytyzm występował także na ziemiach polskich, wszyscy kojarzą go głównie z konfederacją Spytka z Melsztyna, choć w ruchu husyckim występowały także inne osoby zasługujące, by przyjrzeć się im uczeni². Jedną z nich był niewątpliwie Mikołaj Kornicz.

Pojawił się w dokumencie Władysława Jagiełły z 19 sierpnia 1404 roku z przydomkiem Sistrzeniec (*Seschenczowy Kornicz de Wanczslavycz*)³. Dokument Władysława Jagiełły brzmi w interesującym nas fragmencie następująco:

veniens strenuus miles Wrochen dictus Jaxa de Suelliwalde, fidelis noster dilectus, sanus mente et corpore etc. obligavit et resignavit fidei nostro dilecto Seschenczowy Kornicz de Wanczslavycz, suis liberis ac legitimis succesoribus medietatem haereditatis suae in villa Thargowiska et scultetiam et super villa Lyczany sitas in terra et districtu Sanocensi [...]⁴.

Antoni Prochaska przydomek Kornicz wywiódł od herbu takiej nazwy i zaliczył Mikołaja do wspólnego rodu z Frydrychowskimi, Slopkami z Dębowic

dert, Frankfurt am Main 2002; R. Kalivoda, *Husitská ideologie*, Praha 1961; *idem*, *Husitské myšlení*, Praha 1997; F. Kavka, *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998; J. Kejř, *Husité*, Praha 1984; *idem*, *Husův proces*, Praha 2000; K. Konrad, *Dějiny husitské revoluce*, Praha 1964; J. Kotyk, *Spor o revizi Husova procesu*, Praha 2001; Ch. Lyne, *Feuer über Brandenburg*, Köln [2015]; *Die hussitische Revolution: religiöse, politische und regionale Aspekte*, red. F. von Machilek, Köln-Weimar-Wien 2012; T. Maier, *Eschatologie, Chiliasmus und Reformbewegung bei Jan Hus und der Hussitenbewegung*, München 2003; J. Mezník, *Lucemburská Morava 1310–1423*, Praha 2001; R. Novotný *et al.*, *Zrození mýtu: dva životy husitské epochy*, Praha-Litomyšl 2011; J. Pekař, *Žižka a jeho doba*, Praha 1992; H. Rieder, *Die Hussiten*, Gernsbach 1998; F.-J. Schweitzer, *Europäische Texte aus der Hussitenzeit (1410–1423). Adamiten, Pikarden, Hussiten*, Dresden 2009; F. Seibt, *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*, München 1991; *idem*, *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*, Köln-Wien 1990; P. Soukup *et al.*, *Křížové výpravy v pozdním středověku*, Praha 2010; F. Šmahel, *Husitská revoluce. 1. Doba vymknutá z kloubů*, Praha 1995; *idem*, *Husitská revoluce. 2. Kořeny české reformace*, Praha 1996; *idem*, *Husitská revoluce. 3. Kronika válečných let*, Praha 1996; *idem*, *Husitská revoluce. 4. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1996; *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*, Praha 2001; *idem*, *Idea národa v husitských Čechách*, České Budějovice 1971; R. Urbánek, *Lipany a konec polních vojsk*, Praha 1934.

² Tekst aktu konfederacji zob. *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. II, oprac. A. Lewicki, Kraków 1891, nr 255 (s. 389).

³ *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 6. *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1386–1412*, Wrocław 1974, (dalej: ZDM), cz. 6, s. 217, przypis 2; zob. też W. Semkowicz, *Kilka przyczynków do działalności Mikołaja Kornicza Sistrzenca (1432–1434)*, KH, r. XXIV, 1910, s. 532 n. Cytowano tu zapis z 21 sierpnia 1432 roku, w którym *Nicolai Sestrzenecz Kornicz* został nazwany burgrabią będzińskim (*Burgrabii de Bandzen*), zawarto też wpisy z 23 sierpnia tego roku, 20 marca 1433 roku, 23 lutego 1434 roku, 1 marca 1434 roku (w tym ostatnim figuruje jako *Nicolaum alias Sestrzenecz de Jarossino*). Są to wyroki sądu królewskiego w sprawie gwałtów husyckich. Życiorys zob. A. Prochaska, *Husyta polski*, [w:] *Szkice historyczne z XV w.*, Kraków-Warszawa 1884, s. 203 n.

⁴ ZDM, cz. 6, s. 217.

i najbardziej znanymi Zborowskimi⁵. Dlatego też mógł wiązać przydomek Kornicz z herbem tego miana, a przydomek drugi, Siestrzeniec, miał nieznaną genezę. Sytuacja zaczęła się zmieniać w 1962 roku, gdy Stanisław Kuraś znalazł w 1412 roku Jana zwanego Siestrzeńcem z Falkowic⁶. Mikołaja wspomniał też król w dokumencie wystawionym w Sanoku 2 maja 1421 roku — monarcha zapisał w nim Piotrowi ze Smolic 300 grzywien na wsi Targowiska w ziemi sanockiej, którą tenże Piotr wykupił od Mikołaja Siestrzeńca, nazwanego tenutariuszem będzińskim (*tenutario Bandynensi*)⁷. Chciałbym zwrócić uwagę na następujący fragment: „etiam Sestrzenyecz praedictus a filiis strenui Wrochonis dicti Jaxa [...]”⁸. Zdaniem Adama Kamińskiego ród Mikołaja wywodził się z Kornic być może w powiecie raciborskim lub Krzyżanowic Wielkich koło Bochni. Mikołaj w 1414 roku poślubił Dorotę, córkę Jaśka z Mietniowa, wdowę po Błażeju, sołtysie w Chlinie⁹.

Dnia 15 czerwca 1414 roku szlachcic Marcisz, dziedzic *de Cossyn*, zeznał, że miał w zastawie od zmarłego Błażeja i jego żony Doroty role sołeckie w Chlinie. Błażej zapłacił mu 20 grzywien, a Mikołaj Siestrzeniec, dziedzic Krzyżanowic, ówczesny mąż Doroty, wdowy po Błażeju, wykupił role za 30 grzywien, wobec czego Marcisz zwrócił te role¹⁰. W dniu 18 marca 1415 roku Dorota, żona Mikołaja zwanego Siestrzeniec, otrzymała od męża 100 grzywien, dla których zrezygnowała na jego rzecz z sołectwa w Chlinie. Z pieniędzy tych dostała 30 grzywien

⁵ A. Prochaska, *op. cit.*, s. 205. Czynił to za Długoszem, zob. Joannis Długosz, *Senioris, Canonici Cracoviensis Opera Omnia*, Cura Alexandri Przezdzieckiego edita, Tomus VIII. *Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis*, Tomus II. *Ecclesiae parochiales*, Cracovie 1864, dalej J. Długosz, LB, t. 2, s. 190.

⁶ S. Kuraś zaś znalazł źródło, które wydatnie może pomóc w rozwiązaniu tej zagadki. Mianowicie w dokumencie z 1 czerwca 1412 roku jednym ze świadków był *Johanne Ziestrzenyecz de Falkowycze*, zob. *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1. *Dokumenty z lat 1257–1420*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1962, (dalej: ZDM), cz. 1, nr 296 (s. 376). Znany jest też innym źródłem, zob. *Kodeks Dyplomatyczny Katedry Krakowskiej św. Wacława*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1883, t. 2, (dalej: KDKK), t. 2, nr CCCXXII z 23 lipca 1383 roku, s. 100, nr CCCLIV z 3 lutego 1389 roku, s. 133. Zofia Leszczyńska-Skrętowa bezpodstawnie utożsamiała go z Janem (I.), postacią żyjącą zdecydowanie później, zob. <http://www.sloownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=6725> (dostęp: 3 sierpnia 2016). Jedyny wniosek, jaki się narzuca, z racji dalej stosowania tego przydomku oraz dysponowania tą wioską przez potomków Jaksy z Targowiska, że żona tego ostatniego była właśnie córką wspomnianego tu Jana Siestrzeńca.

⁷ ZDM, cz. 7, *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1418–1434*, Wrocław 1975, nr 1912 (s. 74–75). W dniu 24 kwietnia 1423 roku w Łańcucie Władysław Jagiełło ostatecznie zapisał Piotrowi ze Smolic 40 grzywien na wsi Targowiska w ziemi sanockiej, zob. *idem*, nr 1934 (s. 111–112).

⁸ ZDM, cz. 7, s. 75.

⁹ A. Kamiński, *Mikołaj z Jaroszowa zw. Kornicz lub Siestrzeniec*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 21, Wrocław 1976, s. 111–112.

¹⁰ *Najstarsza księga sądu najwyższego prawa niemieckiego w zamku krakowskim*, wyd. Abdon Kłodziński, „Archiwum Komisji Prawnej”, t. 10, Kraków 1936, nr 3522 (s. 430), (dalej: NKSJN).

jego pasierbica Jadwiga¹¹. Mikołaj Sistrzeniec jako sołtys w Chlinie był wspomniany 12 maja¹², 14 września¹³ i 18 października 1423 roku¹⁴, 11 czerwca¹⁵ i 31 grudnia 1431 roku¹⁶.

Jak wspomniano, Władysław Semkowicz wskazał na jeden z wyroków sądu królewskiego, w którym Mikołaja Kornicza nazwano *de Jarossino*, co wcześniej zauważył już Antoni Prochaska i nazwał Jaroszowem na Śląsku Opolskim, a w obecnych warunkach geopolitycznych jest to Jarosów koło Niwek (powiat myszkowski)¹⁷. Dnia 6 lutego 1419 roku Sistrzeniec (*Nicolao Sestrzenec de Banden*) zastawił *Zyglyn* w księstwie bytomskim Mikołajowi ze Szczytników, za długi, które miał u Andrzeja z Rawałowic i Farkacza z Mnichowa. Akt zastawu miał potwierdzić książd kozielski Konrad Biały¹⁸. Już 26 maja 1416 roku Marcin z Dobszyc poręczał 50 grzywien w szerokich groszach praskich długu Mikołaja Kornicza Sistrzeńca wobec Andrzeja z Rawałowic¹⁹. Sistrzeniec lubił, jak się zdaje, cudze pieniądze — jedną z jego ofiar była Anna Vingartovna, z którą zapewne coś go łączyło, ta jednak w 1418 roku straciła cierpliwość i zażądała, by Sistrzeniec zwrócił jej dług na św. Michała Archaniola²⁰. Sąd nie był zbyt łaskawy dla Mikołaja Kornicza i 4 października 1418 roku nakazał mu zwrócić Annie, teraz zwanej Hanką Vingartówną z Krakowa (cóż to za obyczaj pożyczać pieniądze od panny), 15 grzywien szerokich groszy i kolejnych 15 w pospolitej monecie²¹. Kornicz, nazwany burgrabią będzińskim, wyraźnie uchylał się od zwrotu długu, w związku z tym 1 listopada 1418 roku powstał problem z jego niestawiennictwem w sądzie oraz bezwolnym jego pełnomocnikiem²². Dopiero 5 lutego 1419 roku nasz burgrabia zdecydował się oddać dług Hance, córce Macieja Vingarta z Krakowa²³. Dnia 25 stycznia 1420 roku Mikołaj Kornicz, już jako

¹¹ *Ibidem*, nr 3623 (s. 445–446). Odesłania do dokumentów dotyczących Jadwigi, żony Piotra Zebrzydowskiego, zob. *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 2. *Dokumenty z lat 1421–1441*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, (dalej: ZDM), cz. 2, nr 360, przypis 8 (s. 23).

¹² *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych głównie z zaś z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej wyciągnął i wydał Antoni Zygmunt Helcel, tom II*, Kraków 1870, (dalej: SPPP), t. 2, nr 1920 (s. 279).

¹³ ZDM, cz. 2, nr 360 (s. 23).

¹⁴ SPPP, t. 2, nr 1900 (s. 276).

¹⁵ SPPP, t. 2, nr 2371 (s. 359).

¹⁶ SPPP, t. 2, nr 2388 (s. 361).

¹⁷ A. Prochaska, *op. cit.*, s. 206.

¹⁸ SPPP, t. 2, nr 1612 (s. 233). A. Prochaska, *op. cit.*, s. 206.

¹⁹ SPPP, t. 2, nr 1463 (s. 212).

²⁰ SPPP, t. 2, nr 1568 (s. 226).

²¹ SPPP, t. 2, nr 1577 (s. 227).

²² SPPP, t. 2, nr 1580 (s. 228).

²³ SPPP, t. 2, nr 1610 (s. 233). Nie była to jedyna tego typu historia, A. Prochaska przypomina kolejną, już z czasów gdy Sistrzeniec był jednym z przywódców ruchu husyckiego. Tym razem jakieś intymne stosunki łączyły go z Katarzyną, która była żoną Filipa z Chroberza, podsędką krakowskiego (*sic!*). Dnia 12 maja 1434 roku oskarżyła go o niebotyczną sumę tysiąca grzywien straty,

starosta będiński, sam pożyczył 100 grzywien Marciszowi z Kamieńca, ale gdy z sumą pojawili się jego poręczyście (Piotr Lunak z Wiśnicza i Stanisław Trzępnicki), nie było komu oddać tych pieniędzy²⁴. Pieniądze pożyczył też Nawojowi z Tęczyna (tym razem wspólnie z Wojciechem Kiczką i Mikołajem Zlisem)²⁵. W tym też okresie stał się ważnym dyplomatą na dworze królewskim, z racji znajomości języka czeskiego²⁶. Doprowadziło to do tego, że w coraz większym stopniu stawał się sympatykiem husytów²⁷. Mikołaj Sistrzeniec w ramach działalności w ruchu husyckim dopuścił licznych czynów karalnych: zaczął od publicznego zarzucenia marszałkowi królestwa Janowi z Oleśnicy (ojcu kardynała) fałszywego tytułowania się szlachectwem; następnie napadł na Tomka z Nawojowej i uwięził jego syna; dokonał napadu na mieszczanina z miasta biskupiego Sławkowa o imieniu Świętosław, który został zakuty w dyby. Tolerowanie działań Kornicza skończyło się, gdy napadł na Hinczkę z Sarnowa, starostę biskupiego klucza sławkowskiego. Sędziwy Władysław Jagiełło postawił za to Kornicza przed sądem królewskim²⁸. Przed 12 maja 1434 roku utracił burgrabiostwo w Będzinie, co było skutkiem jego udziału w ruchu husyckim²⁹. Bezpośrednią przyczyną odwołania był zjazd w Łucku, na którym cesarz Zygmunt Luksemburczyk oskarżył Kornicza i innych husytów o liczne napady³⁰. Nie powstrzymało to Sistrzeńca przed dalszym uczestnictwem w ruchu husyckim. W maju 1434 roku zamierzał zrobić sobie warownię w Siedlcu koło Będzina, napadł tam na Małgorzatę, żonę Bodzety, którą wypędził i okradł. Następnie dokonał najazdu z oddziałem trzystu ludzi na dobra biskupa krakowskiego, wykorzystując zamieszanie związane ze śmiercią króla i ustanowieniem regencji. Husyci pragnęli zaszkodzić

z tytułu jakichś dokumentów, które dała Korniczowi na przechowanie, a ten ich nie oddał. Domagała się też 10 grzywien za poręczenie za ks. Bolesława V, husytę opolskiego, do którego namówił ją Kornicz, zob. SPPP, t. 2, nr 2532 (s. 295). Sprawa ta ciągnęła się jeszcze 11 lipca 1437 roku, zob. nr 2711 (s. 432), por. A. Prochaska, *op. cit.*, s. 237–238, na ostatniej stronie charakterystyka ks. Bolesława V.

²⁴ SPPP, t. 2, nr 1737 (s. 251).

²⁵ A. Prochaska, *op. cit.*, s. 207. Szerzej zob. SPPP, t. 2, nr 1524 (s. 220), 2 października 1417 roku, gdy Nawoj zmarł, procesował się z wdową po nim Jadwigą, nr 1635 (s. 237), 1 października 1419 roku (zob. W z b — T.K.), potem z Anną, wdową po Andrzeju Tęczyńskim, nr 1643 (s. 238), tego samego dnia z jej synami Janem i Nawojem, nr 1644 (s. 238), z zarządcą zamku w Tęczynie Hinkiem z Zagórzan (nr 1642), 27 listopada 1419 roku, ponownie 2 kwietnia 1424 roku z Janem i Nawojem, nr 1957 (s. 284), 7 września 1424 roku odwołał się do króla, nr 1967 (s. 285), równolegle nadal z Hinkiem, nr 1966, w tej ostatniej sprawie interweniował Mikołaj z Michałowa, wojewoda sandomierski, nr 1968, koniec procesu dopiero 2 października 1428 roku, nr 2187 (s. 325). Zob. też A. Kamiński, *op. cit.*, s. 111.

²⁶ A. Prochaska, *op. cit.*, s. 208 n. Szczegółowy opis poselstw Kornicza. Zob. też A. Kamiński, *op. cit.*, s. 111.

²⁷ *Ibidem*, s. 214 n. W sprawach udziału Sistrzeńca odsyłam do lektury Prochaski, znakomicie się to czyta. Spory wokół Sistrzeńca w części 3, zwłaszcza od s. 230.

²⁸ A. Kamiński, *op. cit.*, s. 111. Wyroki zob. przypis 3.

²⁹ SPPP, t. 2, nr 2532 (s. 395). A. Prochaska, *op. cit.*, s. 237.

³⁰ A. Kamiński, *op. cit.*, s. 111. Wyroki zob. przypis 3.

kardynałowi Oleśnickiemu, protektorami Kornicza byli najważniejsi przywódcy, jak z Spytek z Melsztyna i Piotr Szafraniec, podkomorzy królewski. Do ataków włączyli się także bracia husycy ze Śląska, dokonując najazdu na stronnika kardynała Krystyna z Kozich Główn, herbu Lis, kasztelana sądeckiego. Ten w odwecie najechał i splądrował Gliwice. Ostatecznie książęta śląscy zobowiązali się nie popierać Mikołaja Kornicza³¹. Dnia 16 lipca 1437 roku figurował on jako burgrabia rabsztyński³². W dniu 9 czerwca 1438 roku w Siewierzu miejscowy starosta Krzystko z Ziemięcic zaświadczył, że Mikołaj Sistrzeniec Kornicz (*generosus Nicolaus Sestrzenec Cornicz*) częściowo sprzedał, a częściowo darował Prokopowi Cykowi z Dębieszyna połowę Boguchwałowic w ziemi siewierskiej³³. W dniu 10 maja 1443 roku był już wspomniany jako zmarły³⁴.

W świetle zachowanych źródeł Antoni Prochaska ustalił następujące dzieci Mikołaja Kornicza: Jana, Stanisława, Barbarę i Katarzynę (1–4). Katarzynę należy identyfikować z tą, której mężem był Stanisław Rudzki z Zagórza i Głębokiego Dołu³⁵.

1. Jan

Jan Sistrzeniec był około 1470/1480 roku właścicielem wsi Gawszyce³⁶. Wpis z 10 maja 1443 roku jednoznacznie podaje filiację Jana (*Johannes de Bandzin [...] prout pater suus Nicolaus de Bandzin dictus Sestrzenec*)³⁷. Wtedy to Jan oświadczył, że jego zapewne już zmarły ojciec Mikołaj zastawił swojemu zięciowi Andrzejowi Krzesiowi wsie: Jaroszów, Zawada i Przewodyszowice, i sam Jan swemu szwagrowi Andrzejowi także dał wwiązanie w te dobra i dopisał mu na nich do 100 grzywien wcześniejszego długu dalsze 18 grzywien. Dnia 4 lutego 1447 roku odnotowano go jako wójta w Będzinie (*Johanne Sestrzenyecz, Aduocato de Bandzen*)³⁸. W dniu 30 czerwca 1447 roku toczył spór z Piotrem Szafrąncem z Pieskowej Skały (*Johanni Syestrzenecz de Jarosebowa*)³⁹. O tym, że „niedaleko pada jabłko od jabłoni”, świadczy następujący wpis księgi krakowskiej: 16 VII

³¹ A. Kamiński, *op. cit.*, s. 112.

³² SPPP, t. 2, nr 2712 (s. 432). A. Prochaska, *op. cit.*, s. 237.

³³ ZDM, cz. 2, nr 522 (s. 279–280).

³⁴ SPPP, t. 2, nr 3171 (s. 530–531). A. Prochaska, *op. cit.*, s. 248.

³⁵ SPPP, t. 2, nr 2237 (s. 333). A. Prochaska, *op. cit.*, s. 242. Zachowane wpisy dotyczą synów siostry Sistrzeńca, zob. SPPP, t. 2, nr 2189 (s. 325–326), Kornicza nazywali wujem (*avunculus*). Dalej 3 października 1428 roku, nr 2237 (s. 333), 23 września 1432 roku, nr 2405 (s. 365), 6 maja 1437 roku, nr 2704 (s. 431), 28 maja 1437 roku, nr 2706 (s. 432), 16 lipca 1437 roku, nr 2712 i 2713 (s. 432).

³⁶ J. Długosz, LB, t. 2, s. 191. Wieś ta już nie istnieje (część wsi Rogoźnik koło Czeladzi), <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=5456> (dostęp: 2 sierpnia 2016).

³⁷ SPPP, t. 2, nr 3171 (s. 530).

³⁸ SPPP, t. 2, nr 3218 (s. 560).

³⁹ SPPP, t. 2, nr 3301 (s. 562).

1453 r. Tomasz z Knyszyna pozwał Jana z Jaroszowa, iż włamał się w Będzinie do domu, który tenże Tomasz dzierżył po swym zmarłym bracie Florianie Knyszyńskim [szwagrze Jana], zabrał stamtąd gwałtem bratanicę Tomasza [zarazem siostrzenicę Jana] Katarzynę, pozostającą pod opieką Tomasza oraz różne sprzęty i przedmioty: suknie, płaszcze, łoża, płótna lniane, pościel, garnki, talerze na szkodę 100 grzywien⁴⁰. Dnia 8 marca 1454 roku sąd nadworny Kazimierza IV Jagiellończyka pod przewodnictwem Mikołaja Pieniążka z Witonic, krakowskiego, prokuratora generalnego, i Andrzeja z Mokrzka, burgrabiego grodu krakowskiego, orzekł, że Jan Siostrzeniec z Jaroszowa powinien swej siostrzenicy Katarzynie, córce Floriana z Knyszyna, wypłacać rocznie 8 grzywien z dóbr dziedzicznych w Rokitnie i z dóbr w mieście Będzinie⁴¹. Dnia 10 maja 1459 roku ci pierwsi (z tym że Mikołaj Pieniążek tym razem jako podkomorzy i starosta krakowski), nazwani opiekunami dzieci *olim* Floriana Knyszyńskiego, dalej procesowali się z ich wujem Janem Siostrzeńcem z Jaroszowa o rzeczy tychże dzieci⁴². Jan pozostawił po sobie trzech synów: Andrzeja, Jana i Mikołaja (5–7).

2. Stanisław

Stanisław pojawił się tylko 19 grudnia 1444 roku jako młodszy brat Jana i syn Mikołaja Siostrzeńca. Tego dnia chodziło o spór, jaki obu braciom wytoczył ich szwagier Andrzej Krześ z Zawady⁴³

3. Barbara

Barbara jest wspomniana 5 lutego 1446 roku jako córka zmarłego Mikołaja Kornicza, zarazem żona Floriana z Knyszyna, który zapisał jej 200 grzywien pospolitej monety posagu na połowie swych dóbr w Rokitnie i Niegowanicach (*domine Barbare uxori sue, filie [olim] Nicolai Syestrzenecz Cornicz de Jaroschowa*)⁴⁴.

4. Katarzyna

W pierwszym wpisie z 4 lutego 1438 roku Mikołaj Kornicz zapisał zięciowi Andrzejowi Krzesiowi z Zawady dawnego długu 100 grzywien pospolitej monety krakowskiej na wsiach: Jaroszowej, Zawadzie i Przewodziszowicach⁴⁵. Z drugiego wpisu z tej daty dowiadujemy się, że owa córka Mikołaja nosiła imię

⁴⁰ SPPP, t. 2, nr 3539 (s. 628).

⁴¹ SPPP, t. 2, nr 3547 (s. 630).

⁴² SPPP, t. 2, nr 3622 (s. 653).

⁴³ SPPP, t. 2, nr 3218 (s. 542).

⁴⁴ SPPP, t. 2, nr 3254 (s. 552).

⁴⁵ SPPP, t. 2, nr 2736 (s. 438–439).

Katarzyna i jej właśnie Andrzej zapisał posagu 200 grzywien na jego części wsi Zawada (*domine Katharine, consorti sue karissime, filie Nicolai Szyesztrzenecz Cornicz*)⁴⁶. Andrzej Krześ z Zawady bez podania, że był zięciem Mikołaja Kornicza, występował we wpisie z 21 maja 1430 roku⁴⁷.

5. Andrzej

O Andrzeju, określonym jako syn zmarłego Jana Sistrzeńca z Jaroszowa, zarazem brata Jana i Mikołaja (6–7), słyszymy pod rokiem 1480⁴⁸. Imię otrzymał po wuju Andrzeju Krzesiu z Zawady.

6. Jan

Występujący w latach 1472–1527 Jan Sistrzeniec z Jaroszowa, Falkowic, Sowlin, Mordarki i Łososiny nosił imię ojca⁴⁹. W świetle wpisu z 1472 roku Jan Sistrzeniec z Jaroszowa był kolejnym pokoleniem tej linii rodu Lisów, który miał kłopoty z przestrzeganiem prawa, a pozwany został przez mieszczanina z Bytomia o zabranie mu koni na drodze i uprowadzenie ich do swego domu i zamku w Będzinie. Jan przysięgał, że koni nie zabrał⁵⁰. W Lelowie 6 marca 1483 roku Katarzyna, żona Wincentego, córka *olim* Świętopelka Goleniowskiego z Potoku pozwała Jana (Sistrzeńca) z Jaroszowa o główszczyznę za brata Jana z Potoku. Sistrzeniec wraz z sześcioma towarzyszami szlachcicami i dziesięcioma osobami niższego stanu napadł jej brata na wolnej drodze królewskiego (naruszenie miru monarszego) prowadzącej z Żarek do Jaroszowa i zabił go. Sistrzeniec próbuje oddalić pozew oświadczeniem o przedawnieniu. Pełnomocnik pozywającej stwierdził, że pozwanie nastąpiło przed upływem trzech lat od zbrodni⁵¹.

⁴⁶ SPPP, t. 2, nr 2737 (s. 439). Także 4 lutego 1439 roku, nr 2770 (s. 448), 29 lutego 1440 roku, nr 2805 i 2806 (s. 457), 1 kwietnia 1441 roku Mikołaj zastawił za 220 grzywien (swemu zięciowi) Andrzejowi Krzesiowi z Zawady swoje wsie: Zawada, Jarosów, Przewodziszwice, Mrozów i Leśniów, nr 2962 (s. 485–486), 4 stycznia 1442 roku Mikołaj zastawił Krzesiowi swoje wsie: Jarosów, Zawada i Przewodziszwice. Krześ ustąpił mu z Leśniowa i Mirowa i wsie te odstąpił Sistrzeniec Maciejowi Żyszce, nr 3056 (s. 502), 10 maja 1443 roku, nr 3171 (s. 530–531) i 19 grudnia 1444 roku, nr 3218 (s. 542).

⁴⁷ SPPP, t. 2, nr 2330 (s. 349). Dokładne omówienie tego wpisu zob. A. Prochaska, *op. cit.*, s. 234–235 (z błędną datą 30 czerwca).

⁴⁸ <http://www.slovník.ihpan.edu.pl/search.php?id=6725&q=Sistrzeniec&d=3&t=0> (dostęp: 3 sierpnia 2016).

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, t. 7 [cz. 2], *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus cracouiensis*, Kraków 1885, collegit et edidit Boleslaus Ulanowski, (dalej: SPPP), t. 7, cz. 2, nr 1137 (s. 433–434).

W 1489 roku Paweł Olsztyński ze Szczekocin zastawił za 50 florenów węgierskich Janowi wieś Biskupice (par. Przybynow)⁵². W 1490 roku bracia Jan Sistrzeniec z Jaroszowa i Mikołaj z Jaroszowa, główni dłużnicy, i Mikołaj Skarbek ze Zręczyc, ich poręczyciel, oświadczyli, że ktokolwiek z ich rodziny miałby dokument odnoszący się do dóbr Małobądz i zarazem upoważniający bezwarunkowo do wwiązania się do tej wsi, miał być zobowiązany do przekazania go Benedyktowi z Brzezia (par. Bolechowice) pod zakładem 200 grzywien⁵³. W 1527 roku Jan Sistrzeniec z Jaroszowa darował wieczyście Marcinowi Strońskiemu swoje role dziedziczne oraz zagrody w Falkowicach⁵⁴.

7. Mikołaj

Pojawiający się w latach 1480–1502 Mikołaj Sistrzeniec z Jaroszowa był ostatnim synem zmarłego Jana (1)⁵⁵. W 1490 roku Paweł Olsztyński zastawił za 100 florenów węgierskich Mikołajowi Sistrzeńcowi z Jaroszowa Biskupice⁵⁶. W 1501 roku Stanisław, dziedzic z Kromiołowa, zastawił za 80 grzywien od Bożego Narodzenia na rok Mikołajowi Jaroszewskiemu Sistrzeńcowi całe miasto Kromiołów aż do jego wykupienia, a tenże wydzierżawia to miasto temuż Stanisławowi do 24 czerwca⁵⁷. Woźny sądowy wwiązał tegoż Sistrzeńca z Jaroszowa do miasta Kromiołowa, a Stanisław z Kromiołowa oświadczył, że wydzierżawił od tegoż Mikołaja to miasto⁵⁸. W 1502 roku Mikołaj Jaroszewski Sistrzeniec odstąpił za 80 grzywien Piotrowi Myszkowskiemu z Mirowa całe miasto Kromiołów, które miał w tej sumie w zastawie od Stanisława z Kromiołowa⁵⁹. W 1502 roku Mikołaj ustąpił wieczyście Bieniaszowi Pogórskiemu z Brzezia (par. Bolechowice) wszystkie role, łąki i brzegi w Będzinie położone za zamkiem, od ogrodów proboszcza aż do drogi z Olkusza do Będzina i do potoku zwanego Trzebiczką⁶⁰.

⁵² <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=6725&q=Sistrzeniec&d=3&t=0> (dostęp: 3 sierpnia 2016).

⁵³ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=25508&q=Sistrzeniec&d=3&t=0&s=1> (dostęp: 3 sierpnia 2016).

⁵⁴ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=6725&q=Sistrzeniec&d=3&t=0> (dostęp: 3 sierpnia 2016).

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=8282&q=Sistrzeniec&d=3&t=0> (dostęp: 3 sierpnia 2016).

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*. Było to skutkiem tego, że wcześniej w tym samym roku Stanisław z Kromiołowa zrezygnował z zapisu 300 florenów na wsi Chełm, które miał od Mikołaja Chełmskiego na rzecz Piotra Myszkowskiego z Przeciszowa wojewody łęczyckiego.

⁶⁰ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=6725&q=Sistrzeniec&d=3&t=0> (dostęp: 3 sierpnia 2016).

8. Baltazar

Baltazar Jaroszowski jako dziedzic Jaroszowa i Przewodziszowic odnotowany był w 1529 roku, trudno orzec, który z braci z poprzedniego pokolenia był jego ojcem⁶¹.

9. Erazm

Występujący w 1564 roku Erazm Jaroszowski herbu Kornicz, dziedzic Jaroszowa i Zawady, to niewątpliwie syn Baltazara (8)⁶².

10. Jan

Występujący w 1564 roku Jan Jaroszowski herbu Kornicz, dziedzic Przewodziszowic, to niewątpliwie syn Baltazara (8)⁶³.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Mikołaj Kornicz był typowym dzieckiem epoki, a historyk ustroju i prawa na przykładzie tego typu postaci może badać różne działania zgodne (jak też niezgodne) z ówczesnym prawem.

Bibliografia

Źródła drukowane

Codex epistolaris saeculi decimi quinti, tomus II, oprac. A. Lewicki, Kraków 1891.

Joannis Długosz, Senioris, Canonici Cracoviensis Opera Omnia, Cura Alexandri Przezdziecki edita, Tomus VIII, *Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis, Tomus II, Ecclesiae parochiales*, Cracovie 1864.

Kodeks Dyplomatyczny Katedry Krakowskiej św. Wacława, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1883, t. 2. *Najstarsza księga sądu najwyższego prawa niemieckiego w zamku krakowskim*, wyd. A. Kłodziński, „Archiwum Komisji Prawnej”, t. 10, Kraków 1936.

⁶¹ <http://www.sloownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=6725&q=Siestrzeniec&d=3&t=0> (dostęp: 3 sierpnia 2016).

⁶² F. Piekosiński, *Polska wieku XVI pod względem rozszlachtenia się szlachty*, Herold Polski, Kraków 1906, s. 178 i 185.

⁶³ *Ibidem*, s. 185.

- Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych głównie z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej wyciągnął i wydał Antoni Zygmunt Helcel, tom II, Kraków 1870.*
- Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, t. 7 [cz. 2], *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus cracouiensis*, Kraków 1885, collegit et edidit Boleslaus Ulanowski.
- Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1. *Dokumenty z lat 1257–1420*, wyd. S. Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków 1962.
- Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 2. *Dokumenty z lat 1421–1441*, wyd. S. Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963.
- Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 6. *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1386–1412*, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974.
- Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 7. *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1418–1434*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975.

Literatura

- Bartoš F.M., *České dějiny II./6. Čechy v době Husově (1378–1415)*, Praha 1947.
- Bartoš F.M., *České dějiny II./7. Husitská revoluce. 1. Doba Žižkova 1415–1426*, Praha 1965.
- Bartoš F.M., *České dějiny II./8. Husitská revoluce. 2. Vláda bratrstev a její pád 1426–1437*, Praha 1966.
- Baum W., *Císař Zikmund. Kostnice, Hus a války proti Turkům*, Praha 1996.
- Becker A., Deutschmann U., *Ketzerbewegungen des späten Mittelalters. Die Lollarden und die Hussiten*, München 2004.
- Bezold F. von, *K dějinám husitství. Kulturně-historická studie*, přel. A. Chytil, Praha 1914.
- Bylina S., *Hussitica. Studia*, Warszawa 2007.
- Bylina S., *Rewolucja husycka. Przedświt i pierwsze lata*, Warszawa 2011.
- Bystrický V., Waska K., *O vyhnání křižáků z Čech roku 1427. Husitské vítězství u Stříbra a Tachova*, Plzeň 1982.
- Cironis P., *Život a dílo Mistra Jana z Rokycan*, Státní okresní archiv Rokycany, 1997.
- Čechura J., *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně II*, Praha 2000.
- Čornej P., *Lipanská křižovatka: příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992.
- Čornej P., *Lipanské ozvěny*, Jinočany 1995.
- Čornej P., *Světla a stíny husitství*, Praha 2011.
- Čornej P., *Tajemství českých kronik: cesty ke kořenům husitské tradice*, Praha-Litomyšl 2003.
- Čornej P., 30. 7. 1419 — První pražská defenestrace: krvavá neděle uprostřed léta, Praha 2010.
- Čornej P., *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, Praha 2000.
- Dolejší J., Křížek L., *Husité: vrchol válečného umění v Čechách 1419–1434*, Praha 2009.
- Die erste Reformation*, red. M. Stöhr, Frankfurt am Main 1987.
- Fiala Z., *Předhusitské Čechy 1310–1419*, Praha 1978.
- Friedrich Reiser und die „waldensisch-hussitische Internationale“ im 15. Jahrhundert. *Akten der Tagung Öttsheim-Schönenberg, 2. bis 4. Oktober 2003*, red. A. von de Lange, K. Utz-Tremp, Heidelberg-Basel 2006.
- Fuchs J., *Der rote Kelch in Sachsen, eine geschichtliche Erzählung aus dem 15. Jahrhundert*, Dresden 2005.
- Grundler F., Dorfner D., *Hussen, Hymnen, Helden, Mythen. Auf den Spuren der Hussiten*, Amberg 2005.
- Hazard H.W., *A History of the Crusades*, t. 3. *The Fourteenth and Fifteenth Centuries*, Madison 1975.

- Hoensch J.K., *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308–1437*, Praha 2003.
- Hörner P., *Hus — Hussiten. Dokumentation literarischer Facetten im 19. und 20. Jahrhundert*, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2002.
- Die Hussiten: die Chronik der Laurentius von Březová. 1414–1421, aus der Lateinisch und Alttschechisch übersetzt, eingeleitet und erklärt von Josef Bujnoch*, Graz-Wien-Köln 1988.
- Die hussitische Revolution: religiöse, politische und regionale Aspekte*, red. F. von Machilek, Köln-Weimar-Wien 2012.
- Hussitismus und Grenze. Husitství a hranice* (Veranstaltung: 2015 Pilsen), Hamburg 2016.
- Kalivoda R., *Husitská ideologie*, Praha 1961.
- Kalivoda R., *Husitské myšlení*, Praha 1997.
- Kamiński A., *Mikołaj z Jarosłowa zw. Kornicz lub Siestrzeniec*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 21, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976.
- Kavka F., *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998.
- Kejř J., *Husité*, Praha 1984.
- Kejř J., *Husův proces*, Praha 2000.
- Konrad K., *Dějiny husitské revoluce*, Praha 1964.
- Kotyk J., *Spor o revizi Husova procesu*, Praha 2001.
- Lyne Ch., *Feuer über Brandenburg*, Köln [2015].
- Maier T., *Eschatologie, Chiliasmus und Reformbewegung bei Jan Hus und der Hussitenbewegung*, München 2003.
- Mezník J., *Lucemburská Morava 1310–1423*, Praha 2001.
- Novotný R. et al., *Zrození mýtu: dva životy husitské epochy*, Praha-Litomyšl 2011.
- Pekař J., *Žižka a jeho doba*, Praha 1992.
- Piekosiński F., *Polska wieku XVI pod względem rozsiadlenia się szlachty*, „Herold Polski”, Kraków 1906.
- Prochaska A., *Husyta polski*, [w:] *Szkice historyczne z XV w.*, Kraków-Warszawa 1884.
- Rieder H., *Die Hussiten*, Gernsbach 1998.
- Schweitzer F.-J., *Europäische Texte aus der Hussitenzeit (1410–1423). Adamiten, Pikarden, Hussiten*, Dresden 2009.
- Seibt F., *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*, München 1991.
- Seibt F., *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*, Köln-Wien 1990.
- Semkowicz W., *Kilka przyczynków do działalności Mikołaja Kornicz Siestrzeńca (1432–1434)*, KH 24, 1910.
- Soukup P. et al., *Křížové výpravy v pozdním středověku*, Praha 2010.
- Šmahel F., *Husitská revoluce, 1. Doba vymknutá z kloubů*, Praha 1995.
- Šmahel F., *Husitská revoluce, 2. Kořeny české reformace*, Praha 1996.
- Šmahel F., *Husitská revoluce, 3. Kronika válečných let*, Praha 1996.
- Šmahel F., *Husitská revoluce, 4. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1996, *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*, Praha 2001.
- Šmahel F., *Idea národa v husitských Čechách*, České Budějovice 1971.
- Urbánek R., *Lipany a konec polních vojsk*, Praha 1934.

Źródła elektroniczne

- Leszczyńska-Skrętowa Z., zob. <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=5456>.
<http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=6725>.
<http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=8282&q=Siestrzeniec&d=3&t=0>.
<http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=25508&q=Siestrzeniec&d=3&t=0&s=1>.

Mikołaj Kornicz — a Polish Hussite in the eyes of a historian of the state and law

Summary

Mikołaj Kornicz Sistrzeniec was one of the best known Polish participants in the Hussite movement. A lot of information about him, mainly in the form of entries in court registers, has survived, which makes it possible to say that Mikołaj Kornicz was a typical child of his era. Drawing on the example of such a figure, a historian of the state and law can study various actions with regard to their lawfulness (or unlawfulness) at the time.

Keywords: history of the state and law, genealogy, chivalry, 15th century, town and court registers, women, widows, dowry, bridewealth, *weregild*, estates

Mikołaj Kornicz — der polnische Hussit in den Augen des Historikers für Staat und Recht

Zusammenfassung

Mikołaj Kornicz Sistrzeniec war einer der am besten bekannten polnischen Teilnehmer der Hussitenbewegung. Es sind viele, ihn betreffende, mit Quellen belegte Informationen erhalten, hauptsächlich Eintragungen in den Gerichtsbüchern. Anhand dieser Überlieferungen kann festgestellt werden, dass Mikołaj Kornicz ein typisches Kind der Epoche gewesen war und ein Staats- und Rechtshistoriker kann am Beispiel dieses Personentypus verschiedene damals rechtmäßige oder auch rechtswidrige Vorgehensweisen untersuchen.

Schlüsselworte: Staats- und Rechtsgeschichte, Genealogie, Ritterschaft, 15. Jahrhundert, Hussitismus, *acta terrestria et castrensia* Landes- und städtische Gerichtsbücher, Frauen, Witwen, Mitgift, Brautpreis, Kopfsteuer, Landgüter